

KÖNYVISMERTETÉS

Deák Anita (2024). *A lelki élet mozgatórugói: motiváció, érzelmek, személyiség. Megközelítő és elkerülő motivációs rendszerek affektív idegtudományi megközelítésben*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 160 oldal

Deák Anita (2025). *Képi ingerek alkalmazása érzelemkutatásokban. Elméleti és gyakorlati kézikönyv*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 211 oldal

Kiss Szabolcs* recenzója

Megjelent az interneten: 2026. június 17.

© 2025 A szerző(k)

Deák Anita, a Pécsi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetének oktatója az utóbbi időkből a fenti két könyvet jelentette meg az érzelemkutatás témakörében. Mindkét kötet az érzelmek vizsgálatának empirikus módszerét mutatja be. Míg a 2024-es könyv fókuszában a kérdőíves eljárások állnak, addig a 2025-ös vállalkozás a képi ingeranyagkészletek felhasználását ismerteti. A két munka elsősorban általános lélektani, személyiség-lélektani, kulturális pszichológiai, biopszichológiai, illetve affektív idegtudományi, valamint pszichometriai ismereteket szintetizál. Előjáróban szeretném leszögezni, hogy a két kötet fontos hozzájárulás a hazai érzelemkutatásokhoz, sőt nemzetközi kitekintésben is tartogatnak jelentős információkat a magyarok érzelmi életéről.

A 2024-es (a továbbiakban első kötet) könyv első fejezete a személyiség biopszichológiai felfogásait mutatja be. Ebben a részben több kiváló pszichológus személyiségmodelljének az ismertetésére kerül sor. Pszichológiatörténeti szempontból itt hiányolom a magyar nyelven már klasszikussá vált személyiség-lélektani szöveggyűjtemény bemutatását (Halász és Marton, 1978), amelyben számos olyan szerző írása szerepel, akiket Deák Anita is ismert (pl. Pavlov, H. J. Eysenck, J. A. Gray). Ebben a fejezetben, valamint az első kötet 5. fejezetében is külön bemutatásra kerül Jaak Panksepp érzelem- és személyiségelmélete. (A személyes utószóban kedves történet szól Deák Anita és Panksepp személyes találkozásáról.) A hiányérzetem itt is hasonló: magyar nyelven Kulcsár Zsuzsanna (1996) igen sokat tett a biopszichológiai személyiségfelfogások ismertetése terén, beleértve Panksepp korai munkásságát is. Deák Anita csak Kulcsár egy másik munkájára hivatkozik a 2025-ös (a továbbiakban második kötet) könyvben.

Az első fejezet informatív táblázatot közöl a 14–15. oldalon a biológiai alapú személyiségmodellekről, szerzők szerint is csoportosítva. Szinte ugyanez a táblázat szerepel az 5. fejezet 85–86. lapján. Nem értem, hogy miért kellett ugyanazt kétszer is leközölni egy kötetben.

* Levelező szerző. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, Magyarország. E-mail: kiss.szabolcs@pte.hu

A második fejezet a megközelítő-elkerülő viselkedéssel kapcsolatos elméleti és módszertani fejleményeket mutatja be. A szerző itt röviden kitér a neobehavioristákra, közöttük is Donald Hebb munkásságára, és megad egy linket ennek a szerzőnek a művéhez. Kár, hogy nem hivatkozik [Hebb \(1983\)](#) magyarul is megjelent klasszikus könyvére. Ebben a részben központi szerepet kap az ún. megerősítésre való érzékenység elmélete. A következő, harmadik fejezet a megközelítő-elkerülő viselkedés mérőeszközeiként használatos kérdőíveket sorakoztatja fel.

Az első kötet negyedik fejezetében az érzelmek és a személyiség kapcsolatának tárgyalására kerül sor. A filozófiai alapok ismertetésekor a szerző röviden kitér Arisztotelész munkásságára. Valójában ez standard pszichológiatörténeti anyag, amit egy olyan mozzanattal szeretnék kiegészíteni, amit a szerző nem tárgyal. Arisztotelész komplex érzelemelméletének egy jelentős eleme, hogy az érzelmeknek fontos funkciója a már meglévő tendenciák *felerősítése*. Például gyorsabban futunk ijedtségünkben, mint pusztán testgyakorlat során ([Hergenhahn, 2009, 56.](#)).

Ebben a filozófiai részben Deák Anita röviden ismerteti Descartes *A lélek szenvedélyei* című művét, kitérve a hat alapérzelemre (csodálkozás, szeretet, gyűlölet, vágy, öröm, bánat). Megítélésem szerint fontos lenne ennek a műnek a mai bírálatait is tárgyalni. A kiváló neurológus, [Antonio R. Damasio \(1994/1996\)](#) *Descartes tévedése. Értelme, érzelem és az emberi agy* című magyarul is megjelent munkájára gondolok. A mai vitákban is az egyik központi kérdés, hogy vajon a testi folyamatok milyen szerepet játszanak az érzelmeink kialakulásában. Damasio ún. szomatikus marker hipotézise szerint ezek központi jelentőségűek, míg Descartes elhanyagolta ezeket. A Descartes-szakértők azonban nem értenek egyet ezzel a bírálattal. Miként azt hazánkban [Boros Gábor \(2024\)](#) filozófus képviseli, Damasio félrevezető címet adott könyvének, mivel *Descartes igazsága* lett volna helyénvaló, hiszen Descartes is a testi folyamatok döntő szerepét képviselte. Mivel Deák Anita mindkét könyvében az affektív idegtudomány igen fontos szerepet játszik, ezért is lett volna fontos Damasio munkásságának ilyen jellegű és természetű magyar nyelvű hozzájárulását bemutatni.

A negyedik fejezetben a filozófiai alapok tárgyalását követően a különböző érzelemelméletek felsorakoztatására kerül sor. A biológiai és evolúciós elméleteket követően a szociális konstruktivista, majd a kognitív hangsúlyú felfogások taglalása következik. A társas konstruktivista szerzők között a szerző hivatkozik Bodor Péter munkájára is. Bodor egyik kardinális problematikája azonban kimarad a könyvből: felelősök vagyunk-e morálisan az érzelmeinkért? Ezt a kérdést Deák Anita nem teszi fel. Ez a fejezet az érzelmek definícióival, funkcióival és az egyéni különbségek bemutatásával zárul.

Az ötödik fejezet Panksepp affektív idegtudományi elméletét tárgyalja. A hatodik fejezet az Affektív Idegtudományi Személyiség Skálákat (Affective Neuroscience Personality Scales – ANPS) mutatja be, kitérve a validálással és a klinikai alkalmazhatósággal kapcsolatos tanulmányokra is. A hetedik fejezet ennek a kérdőívnek a magyar nyelvű adaptációjával kapcsolatos fejleményeket ismerteti, míg a függelék leközlí az egész magyar kérdőívet. A könyv egy személyes hangvételű összefoglalással fejeződik be.

A második kötet előszót (s egyben első fejezetet) követő második és harmadik fejezete (érzelemdefiníciók, érzelemelméletek) némi átfedést mutat az első kötet negyedik fejezetével. A második kötet negyedik fejezete azonban már sok módszertani újdonságot tartogat az érzelmek mérésével kapcsolatosan. Itt kerül sor az obszervációra építő módszerek, az önbeszámoló és a biológiai alapú mérőmódszerek tárgyalására. Ez utóbbin belül a szerző külön kitér a központi idegrendszeri (pl. képalkotó, elektrofiziológiai), valamint a perifériás (pl. elektromiográfia, szemmozgások) eljárások rövid ismertetésére. Az ötödik fejezet először az érzelmekkel

kapcsolatos diszkrét és dimenzionális felfogásokba vezet be. A szerző itt is hivatkozik James A. Russell folytonos változós érzelemelméletére. Kár, hogy Deák Anita nem érinti Russell magyarul is megjelent két tanulmányát az affektív jelentés témakörében, amelyek egy [Kónya Anikó \(1992\)](#) által szerkesztett emlékezeti szöveggyűjteményben jelentek meg.

A második kötet második fele az International Affective Picture System (IAPS) bemutatása és egy hazai kísérletsorozat tárgyalása ennek az érzelmi képi ingeranyagnak a pszichometriai tulajdonságai (megbízhatóság és érvényesség) megállapítására. A hazai vizsgálatssorozat több izgalmas eredménnyel járt, amelyek közül itt és most csak egyet emelnék ki. Az amerikai–magyar kultúrközi eredmény szerint a magyar csoport tagjai ($N = 108$) nagyobb mértékben tartották a kiváltott érzelmeket kontrollálhatónak, mint az amerikaiak. Izgalmas kérdés, hogy mi is erre a magyarázat?

A nemzetközi összehasonlítást követően a könyv a teszt-reteszt reliabilitást vizsgálja, majd az érvényesség kérdésére kerül sor, felnőttek körében szerzett kérdőíves adatokkal. Ezután a szerző az érzelmi képi ingeranyag gyermekek körében szerzett eredményeit mutatja be. Végezetül a szerző egy saját fMRI vizsgálatról számol be, ami az érzelmek kiváltó ingerek feldolgozásának neurális hátterét célozta meg. Ez a magyar személyekkel ($N = 22$) végzett kísérlet voltaképpen az affektív és a kulturális idegtudományok témakörébe illeszkedik. A kísérlet több izgalmas eredménnyel járt. Itt is kiderült, hogy az érzelmek feldolgozásáért több agyterület (pl. bazális ganglionok, amygdala, cinguláris kéreg, dorzolaterális prefrontális kéreg stb.), tehát egy hálózat felelős. Összhangban napjaink kognitív idegtudományi eredményeivel, elmondható, hogy egy bizonyos pszichikus funkcióért (jelen esetben az érzelmekért) több agyterület felelős, illetve ugyanaz az agyterület több funkciót is szolgál. Ez utóbbira példa a dorzolaterális prefrontális kéreg, amely az érzelmek mellett a tárgyállandóság kialakulásáért is felelős. Ennek az idegtudományi vizsgálatnak egy izgalmas kérdése, hogy volt-e különbség az agyi aktivációban a semleges szociális és a semleges tárgyingerkek között? Ez voltaképpen egy, a szociális idegtudományt érintő kérdés. Az affektív idegtudományi szerzők között Deák Anita többször is hivatkozik Richard J. Davidson munkásságára mindkét kötetben. Itt is hiányolom Davidson magyarul is megjelent ([Davidson és Begley, 2013](#)) munkájának az ismertetését.

Deák Anita mindkét könyvével kapcsolatban hadd fogalmazzam meg egy további hiányérzetem: a művek nem térnek ki az érzelmek racionális gondolkodásunkban játszott alapvető és fontos szerepére, magyarán az érzelmek logikájára. Az érzelmek ilyen jellegű megközelítése áll [Mérő \(2010\)](#) könyvének homlokerében. Ehhez is kapcsolódik, hogy az érzelmek sokszor kulcs-jelentőségűek a döntéshozatalban. Ezt a jelenséget ragadja meg az ún. affektív heurisztika. Például sokak szerint a 2022-es magyar parlamenti választásban a háborútól való félelem döntő jelentőségű volt. A szociális megismerés és az érzelmek rendkívül sokrétű kapcsolata áll [Forgács \(2003\)](#) magyarul is megjelent szöveggyűjteményének középpontjában.

A fenti, röviden bemutatott hiányosságok ellenére azonban ismét kijelenthető, hogy Deák Anita két kötete rendkívül fontos hozzájárulás az érzelmek kutatásának egészéhez.

IRODALOM

- Boros, G. (2024). A res cogitans – amint elbeszéli önmagát. *Élet és Irodalom*, 68(39), szeptember 27., 13.
Damasio, A. R. (1996). *Descartes tévedése. Értelmelem, érzelem és az emberi agy*. Budapest: AduPrint.

- Davidson, R. J., & Begley, S. (2013). *Az agy érzelmi élete*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Forgács J. (szerk.) (2003). *Az érzelmek pszichológiája*. Kairosz Kiadó.
- Halász L., & Marton M. (szerk.) (1978). *Típusok és személyiségvonások*. Budapest: Gondolat.
- Hebb, D. O. (1983). *A pszichológia alapkérdései*. Budapest: Gondolat.
- Hergenhahn, B. R. (2009). *An Introduction to the History of Psychology*. Wadsworth.
- Kónya A. (szerk.) (1992). *Az emlékezés ökológiai megközelítése*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Kulcsár, Zs. (1996). *Korai személyiségfejlődés és énfunkciók. Pszichoanalitikus elméletek biopszichológiai elemzésben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Mérő, L. (2010). *Az érzelmek logikája*. Tericum Kiadó.

Open Access nyilatkozat. A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)